

เล่ม ๒ มหาวิภังค์ ภาค ๒

พระไตรปิฎก เล่ม ๒ นี้ สืบเนื่องมาจากเล่ม ๑ คือ ว่าด้วยอาบัติของภิกษุต่อจากที่กล่าวมาแล้ว ในเล่ม ๑ แบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๔ หมวด และมีธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์ต่อท้าย คือ

๑. นิสัสัคคิยกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติปาจิตตีย์ที่ต้องสลละสิ่งของเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก อาบัตินิสัสัคคิยปาจิตตีย์นี้ มี ๓๐ ลิกขาบท แบ่งออกเป็น ๓ วรรค ๆ ละ ๑๐ ลิกขาบท
๒. ปาจิตตียกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติปาจิตตีย์ล้วน ๆ ที่ไม่ต้องมีเงื่อนไข ให้สลละสิ่งของก่อน อาบัติปาจิตตีย์นี้ มี ๙๒ ลิกขาบท แบ่งออกเป็น ๙ วรรค ๆ ละ ๑๐ ลิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๘ (สหัมมิกวัคค์) มี ๑๒ ลิกขาบท (คำว่า ปาจิตตีย์ แปลว่าการละเมิดที่ยังกุศลคือความดีให้ตก)
๓. ปาฏิเทศนียกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทศนียะ (แปลว่า อาบัติอันพึงแสดงคืน เบากว่าอาบัติปาจิตตีย์) มี ๔ ลิกขาบท
๔. เสขียกัณฑ์ ว่าด้วยข้อที่ภิกษุพึงศึกษา อันเกี่ยวข้องกับวัตร ธรรมเนียม หรือจรรยา มารยาทต่าง ๆ มีด้วยกันทั้งหมด ๗๕ ลิกขาบท แบ่งออกเป็น
 - (๑) สารูป (ข้อปฏิบัติเพื่อความเหมาะสมแก่ความเป็นสมณะ) ๒๖ ลิกขาบท
 - (๒) โภชนปฏิบัติสังยุต (ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการฉันอาหาร) ๓๐ ลิกขาบท
 - (๓) ธัมมเทศนาปฏิบัติสังยุต (ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการแสดงธรรม) ๑๖ ลิกขาบท นอกจากนั้นยังมี
 - (๔) ปกิณณกะ (เบ็ดเตล็ด) อีก ๓ ลิกขาบท จึงรวมเป็น ๗๕
๕. ธรรมสำหรับระงับอธิกรณ์ เป็นข้อความสั้น ๆ แถมเข้ามา แสดงถึงวิธีระงับอธิกรณ์ด้วยธรรม ๗ ประการ

ขยายความ

๑. นิสัสัคคิยกัณฑ์

(ว่าด้วยอาบัติปาจิตตีย์ ๓๐ ลิกขาบทที่ต้องสลละสิ่งของ)

(๑) จีวรวรรค วรรคว่าด้วยจีวร มี ๑๐ ลิกขาบท คือ

ลิกขาบทที่ ๑ ห้ามเก็บจีวรที่เกินจำเป็นไว้เกิน ๑๐ วัน

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โคตมกเจดีย์ ใกล้กรุงเวสาลี สมัยนั้น ทรงอนุญาตให้ภิกษุมีจีวรได้เพียง ๓ ผืน (ผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่าสังฆาฏิ) ภิกษุฉันพัคคีย์ (ภิกษุผู้ร่วมกัน

เป็นคณะ ๖ รูป) เข้าบ้าน อยู่ในวัด ลงสู่ที่อาบน้ำด้วยไตรจีวรต่างสำหรับกัน ภิกษุทั้งหลายติเตียนความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเก็บอติเรกจีวร^๑ (จีวรที่เกินจำเป็นคือเกินจำนวนที่กำหนด) ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัตินิสสัคคิยกาจิตตีย์)

ต่อมามีเหตุเกิดขึ้น พระอนานที่ใครจะเก็บผ้าไว้ถวายพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม ให้เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้คืนหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาผ้าสังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อนข้างนอก) ผากภิกษุรูปอื่นไว้ จาริกไปสู่ชนบทด้วยสอง (ผ้าถุง) กับจีวร (ผ้าห่ม) รวม ๒ ผืนเท่านั้น ผ้าที่ผากไว้นานเปราะเอี้ยน ภิกษุผู้รับผากจึงนำออกตาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้คืนหนึ่ง ถ้าล่วงละเมิด ต้องอาบัตินิสสัคคิยกาจิตตีย์

ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น ภิกษุเป็นไข้ ไม่สามารถนำจีวรไปได้ทั้งสามผืน จึงทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดสมมติแก่ภิกษุเช่นนั้นเป็นกรณีพิเศษ และไม่รับอาบัติ

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามเก็บผ้าที่จะทำจีวรไว้เกินกำหนด

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้นนอกกาลจีวร (ผ้าที่เกิดขึ้นนอกกาลที่อนุญาตให้เก็บไว้ได้เกิน ๑๐ วัน) เกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง แต่ไม่พอทำจีวร เชอคลี่ผ้าออก (เอามือ) ริดให้เรียบอยู่เรื่อย ๆ พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็น ตรัสถามทราบความแล้ว จึงทรงอนุญาตให้เก็บผ่านอกกาลไว้ได้ ถ้ามีหวังว่าจะได้ทำจีวร ปรากฏว่าภิกษุนั้นเก็บไว้เกิน ๑ เดือน จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเก็บผ่านอกกาลไว้เกิน ๑ เดือน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยกาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามใช้นางภิกษุฉีกผ้า

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม อดีตภริยาของพระอุทายีเข้ามาบวชเป็นภิกษุณี รับอาสาซักผ้าของพระอุทายี ซึ่งมีน้ำอสุจิเปราะใหม่ ๆ นางได้นำน้ำอสุจินั้นส่วนหนึ่ง

^๑ ถ้าจำพรรษาครบ ๓ เดือน เก็บได้ ๑ เดือน ถ้าได้กราลกฐิน เก็บไว้ได้ต่อไปอีก ๔ เดือน รวมเป็น ๕ เดือน

เข้าปาก ส่วนหนึ่งใส่ไปในองค์กำเนิด เกิดตั้งครรภ์ขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีใช้ญาติ^๑ ชัก ย่อม หรือทูป จีวรเก่า (คือที่นุ่งหรือห่มแล้วแม่คร่าวเดียว) ทรงปรับอาบัตินิสัสัคคิยาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามรับจีวรจากมือของนางภิกษุณี

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ พระอุทายีแค้นได้ขอลจีวรนางอุบลวันณมา ซึ่งมีผ้าอยู่จำกัด นางจึงให้ผ้าถุง (อันตราวาสก) ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามรับจีวรจากมือของภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ ทรงปรับอาบัตินิสัสัคคิยาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมมีเงื่อนไข ไม่ปรับอาบัติในกรณีที่เป็นการแลกเปลี่ยนกัน

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามขอจีวรต่อคฤหัสถ์ที่มีใช้ญาติ

บุตรเศรษฐีเลื่อมใสพระอุปนตนะ ศากยบุตร จึงปวารณาให้ขออะไรก็ได้ แต่เธอขอผ้า (ห่ม) จากตัวเขา แม่เขาจะขอไปเอาที่บ้านมาให้ก็ไม่ได้ยอม พระศาสดาทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายหญิงที่มีใช้ญาติ ถ้าขอได้มา ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์ ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมมีเงื่อนไข ให้ขอได้ในเวลาจีวรถูกโจรชิงเอาไป หรือจีวรหาย

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามรับจีวรเกินกำหนด เมื่อจีวรถูกชิงหรือหายไป

ภิกษุผู้พิศมัย (พวก ๖ รูป) เทียวขอจีวรให้กลุ่มภิกษุที่มีจีวรถูกโจรชิงไป หรือจีวรหาย หัก ๆ ที่ภิกษุเหล่านั้นมีผู้ถวายจีวรแล้ว เป็นการขอหรือเรียไรแบบไม่รู้จักประมาณ ได้ผ้ามากจนถูกหาว่าขายผ้าหรืออย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ในกรณีที่มีผ้าถูกโจรชิงหรือหายนั้น ถ้าคฤหัสถ์ปวารณาให้รับจีวรมาผืน ก็รับได้เพียงผ้าถุงกับผ้าห่มเท่านั้น รับเกินกว่านั้น ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามพูดให้เขาซื้อจีวรที่ดี ๆ กว่าที่เขากำหนดไว้เดิมถวาย

ชายผู้หนึ่งพูดกับภริยาว่า จะถวายผ้าแก่พระอุปนตนะ เธอทราบจึงไปพูดให้เขาถวายจีวรอย่างนั้น อย่างนี้ ถ้าถวายจีวรอย่างที่เธอไม่ใช่ เธอก็ไม่รู้จะไปทำอะไร เขาก็ติเตียนว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามกำหนดให้คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ให้ซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ถวายตน ด้วยหมายจะได้ของดี ๆ ทรงปรับอาบัตินิสัสัคคิยาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

^๑ คำว่า มิใช่ญาติ คือไม่เกี่ยวเนื่องทางสายโลหิต ทางสายมารดา หรือบิดา ส่วนชาย หรือสะใภ้ ตลอดจนผู้เคยเป็นสามี ภริยากัน ก็ไม่นับเป็นญาติ เพราะในตัวอย่างนี้ ผู้ก่อเหตุ คือผู้เคยเป็นสามีภริยากัน

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามไปพูดให้เขารวมกันซื้อจิวรที่ตี ๆ ถวาย

ชายสองคนพูดกันว่า ต่างคนต่างจะซื้อผ้าคนละผืนถวายพระอุปนนทะ เธอรู้จึงไปแนะนำให้เขารวมทุนกันซื้อผ้าชนิดนั้นชนิดนี้ (ที่ตี ๆ) เขาพากันคิดเถียงว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าไปขอให้คฤหัสถ์ที่มีโชฎฐาติ มิได้ปวารณาไว้ก่อน เขาตั้งใจ จะต่างคนต่างซื้อจิวรถวายเธอ แต่เธอกลับไปขอให้เขารวมกันซื้อจิวรอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมุ่งให้ได้ผ้าตี ๆ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามทวงจิวรเอาแก่คนที่รับฝากผู้อื่น เพื่อซื้อจิวรถวายเกินกว่า ๓ ครั้ง

มหาอำมาตย์ผู้อุปัฏฐากพระอุปนนทะ ศากยบุตร ใช้ทูตให้นำเงินค่าซื้อจิวรไปถวายพระอุปนนทะ ท่านตอบว่าท่านรับเงินไม่ได้ รับได้แต่จิวรที่ควรโดยกาล เขาจึงถามหาไวยาวัจจกร (ผู้ทำการขวนขวาย ผู้รับใช้) ท่านจึงแสดงอุบาสกคนหนึ่ง ว่าเป็นไวยาวัจจกรของภิกษุทั้งหลาย เขาจึงมอบเงินแก่ไวยาวัจจกรแล้วแจ้งให้ท่านทราบ ท่านก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจจกร แม้จะได้รับการเตือนจากมหาอำมาตย์ซึ่งส่งทูตมา ขอให้ใช้ผ้านั้นเป็นครั้งที่ ๒ ก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจจกร จนกระทั่งได้รับคำเตือนเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้ใช้ผ้านั้น จึงไปเร่งเร้าเอากับไวยาวัจจกรผู้กำลังมีฐานะจะต้องเข้าประชุมสมณาคัม ซึ่งมิกติกาว่า ใครไปช้าจะต้องถูกปรับ ๕๐ (กหาปณะ) แม้เขาจะแจ้งให้ทราบกติกาก็ไม่ฟัง คงเร่งเร้าเอาจนเขาต้องไปซื้อผ้ามาให้ และไปถูกปรับเพราะเข้าประชุมช้า คนทั้งหลายจึงติเตียนว่าทำให้เขาต้องเสียค่าปรับ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท ความว่า ถ้าเขาส่งทูตมาถวายค่าซื้อจิวร และเธอแสดงไวยาวัจจกรแล้ว เธอจะไปทวงจิวรเอากับไวยาวัจจกรได้ไม่เกิน ๓ ครั้ง ไปยื่นหนึ่ง ๆ ให้เขาเห็นไม่เกิน ๖ ครั้ง ถ้าทวงเกิน ๓ ครั้ง หรือไปยื่นเกิน ๖ ครั้ง ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์

(๒) โกสิยวรรค วรรคว่าด้วยไหม มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามหล่อเครื่องปั้นนั่งเจือด้วยไหม

ภิกษุหนึ่งพาศิษย์เข้าไปหาช่างทำไหม ขอให้เขาต้มตัวไหม และขอใยไหมบ้าง เพื่อจะหล่อสันถัต (เครื่องลาด เครื่องปั้นนั่ง) เจือด้วยไหม เขาหาว่าเบียดเบียนเขาและเบียดเบียนตัวไหม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุหล่อสันถัต เจือด้วยไหม ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามหล่อเครื่องปั้นด้วยชนเจียมด่ำล้วน

ภิกษุจฬัพคคิย์หล่อสันถัดด้วยชนเจียม (ชนแพะ ชนแกะ) ด่ำล้วน คนทั้งหลายติเตียนว่า ใช้ของอย่างคฤหัสถ์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามหล่อเองหรือใช้ให้หล่อสันถัดด้วยชนเจียมด่ำล้วน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคิยาจิตติย์แก่ผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามใช้ชนเจียมด่าเกิน ๒ ส่วนใน ๔ ส่วน เมื่อหล่อเครื่องปั้น

ภิกษุจฬัพคคิย์หล่อสันถัดด้วยชนเจียมด่ำล้วน เพียงแต่เอาชนเจียมขาวหน้อยหนึ่งใส่ลงไปก็ช่าย มีผู้ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อสันถัดใหม่ ฟังถือเอาชนเจียมด่า ๒ ส่วน ชนเจียมขาว ๑ ส่วนชนเจียมแดง ๑ ส่วน ถ้าไม่ทำตามส่วนนั้น ต้องนิสสัคคิยาจิตติย์

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามหล่อเครื่องปั้นใหม่ เมื่อยังใช้ของเก่าไม่ถึง ๖ ปี

ภิกษุทั้งหลายหล่อสันถัดทุกปี ต้องขอชนเจียมจากชาวบ้าน เป็นการรบกวนเขา มีผู้ติเตียนอ้างว่าชาวบ้านเขาใช้ได้มากถึง ๕ - ๖ ปี จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหล่อสันถัดใหม่ ฟังใช้ให้ถึง ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่อใหม่ ต้องนิสสัคคิยาจิตติย์ ภายหลังภิกษุเป็นใช้เขาในมนต์ไปก่อน ไม่กล้าไป เพราะจะนำสันถัดไปด้วยไม่ไหว จึงทรงอนุญาติให้มีการสมมติเป็นพิเศษสำหรับภิกษุใช้

สิกขาบทที่ ๕ ให้ตัดของเก่าปนลงในของใหม่

ภิกษุทั้งหลายทิ้งสันถัดไว้ในที่นั้น ๆ พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อสันถัดสำหรับนั้น ฟังถือเอาสันถัดเก่า ๑ คืบ โดยรอบ เจือลงไปเพื่อทำลายให้เสียสี ถ้าไม่ทำอย่างนั้น หล่อสันถัดใหม่ ต้องนิสสัคคิยาจิตติย์ (สิกขาบทนี้ทำให้เห็นความสำคัญของสันถัดเก่าที่จะต้องเก็บไว้ปนลงไปเมื่อหล่อใหม่ด้วย)

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามนำชนเจียมไปด้วยตนเองเกิน ๓ โยชน์

ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปสู่กรุงสาวัตถี ในโกศลชนบท มีผู้ถวายชนเจียมในระหว่างทาง เธอเอาจิวรห่อนำไป มนุษย์ทั้งหลายพากันพูดล้อว่า ชื่อมาด้วยราคาเท่าไร จะได้กำไรเท่าไร ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุเดินทางไกล มีผู้ถวายชนเจียม ถ้าปรารถนาก็พึงรับและนำไปเองได้ไม่เกิน ๓ โยชน์ในเมื่อไม่มีผู้นำไปให้ ถ้านำไปเกิน ๓ โยชน์ แม้ไม่มีผู้นำไปให้ ต้องนิสสัคคิยาจิตติย์

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามใช้นางภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติทำความสะอาดชนเจียม

ภิกษุจฬัพคคิย์ (พวก ๖) ใช้นางภิกษุณีให้ซัก ให้ย้อม ให้ล้างชนเจียม ทำให้เสียการเรียน การสอบถาม และเสียข้อปฏิบัติ คือ สมาริ ปัญญา ชั้นสูง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ

จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีไชฎาติชก ย่อม หรือสาขจนเจียม ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามรับทองเงิน

เจ้าของบ้านที่พระอุปนตนะ ศากยบุตร เข้าไปฉนั้นเป็นนิตย เตรียมเนื้อไว้ถวายเวลาเช้า แต่เติกร้องให้ชอกินในเวลากลางคืน จึงให้เติกรินไป รุ่งเช้าจึงเอากหาปณะ (เงินตรามีราคา ๔ บาท) ถวาย พระอุปนตนะก็รับ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุรับเอง ใ้ให้รับทอง เงิน หรือยินดีทอง เงิน ที่เขาเก็บไว้เพื่อตน^๑ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามทำการซื้อขายด้วยรูปียะ

ภิกษุจฬพัคคีย์ (พวก ๖) ทำการซื้อขายด้วยรูปียะ (ทอง เงิน หรือสิ่งที่ใช้แลกเปลี่ยนแทนเงิน ที่กำหนดให้ใช้ได้ทั่วไปในที่นั้น ๆ) มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่าทำเหมือนเป็นคฤหัสถ์ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำการซื้อขายด้วยรูปียะ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามซื้อขายโดยใช้ของแลก

ปริพาชกผู้หนึ่ง เห็นพระอุปนตนะ ศากยบุตร ห่มผ้าสังฆาฏิสีงาม จึงชวนแลกกับท่อนผ้าของตน ภายหลังทราบว่าผ้าของตนดีกว่า จึงขอแลกคืน พระอุปนตนะไม่ยอมให้แลกคืน จึงติเตียนพระอุปนตนะ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำการซื้อขายด้วยประการต่าง ๆ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ (หมายถึงซื้อขายแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของแลกเปลี่ยนกันเองระหว่างนักบวชในพระพุทธศาสนา ทำได้)

(๓) ปัตตวรรค วรรคว่าด้วยบาตร มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามเก็บบาตรเกิน ๑ ลูกไว้เกิน ๑๐ วัน

ภิกษุจฬพัคคีย์สะสมบาตรไว้เป็นอันมาก ถูกมนุษย์ติเตียนว่าเป็นพ่อค้าบาตร พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเก็บบาตรรอดิเรก (คือที่เกิน ๑ ลูก ซึ่งเกินจำเป็นสำหรับใช้เป็นประจำ) ไว้เกิน ๑๐ วัน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

^๑ ภายหลังทรงอนุญาตให้ยืมตีบัจจัย ๔ ได้ คือทายกมอบเงินไว้แก่ไวยาวัจกร เพื่อให้จัดหาบัจจัย ๔ คือเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่นอนที่นั่ง ยากษาโรค ภิกษุต้องการอะไร ก็บอกให้เขาจัดทำให้ จึงมีประเพณีถวายไปบารณาบัจจัย ๔

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามขอบาตรเมื่อบาตรเป็นแผลไม่เกิน ๕ แห่ง

ช่างหม้อปวารณาให้ภิกษุทั้งหลายขอบาตรได้ แต่ภิกษุทั้งหลายขอเกินประมาณ จนเขาเดือดร้อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอบาตร ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์ ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงผ่อนผันให้ขอได้ ในเมื่อบาตรหาย หรือบาตรแตก หรือบาตรเป็นแผลเกิน ๕ แห่ง

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามเก็บเกาส์ ๕ ไร่เกิน ๗ วัน

มีผู้ถวายเกาส์ ๕ สำหรับคนใช้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก้ว พระบิณฑิวัจจะ ท่านก็แบ่งให้บริษัของท่าน (ซึ่งเป็นภิกษุ) ภิกษุเหล่านั้นเก็บไว้ในที่ต่าง ๆ เกาส์ก็ไหลเอี่ยมลอะเทอะวิหารก็มากไปด้วยหนู คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้เก็บเกาส์ ๕ ไร่บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วัน ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามแสวงและทำผ้าอาบน้ำฝนเกินกำหนด

ภิกษุจฬพัคคิยัทรบว่าพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตผ้าอาบน้ำฝน จึงแสวงหาและทำนอง ก่อนเวลา (จะถึงหน้าฝน) ต่อมาผ้าเก่าชำรุด เลยต้องเปลี่ยกายอาบน้ำฝน พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้แสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้ภายใน ๑ เดือนก่อนฤดูฝน ให้ทำนองได้ภายใน ๑๕ วันก่อนฤดูฝน ถ้าแสวงหาหรือทำก่อนกำหนดนั้น ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๕ ให้จิวรภิกษุอื่นแล้ว ห้ามชิงคืนในภายหลัง

พระอุปนนทะ ศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปชนบท เธอว่าจิวรชำรุดมาก เธอไม่ไป พระอุปนนทะจึงให้จิวรใหม่ ภายหลังภิกษุนั้นเปลี่ยนใจจะตามเสด็จพระผู้มีพระภาค พระอุปนนทะโกรธ จึงชิงจิวรคืนมา พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จิวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธ ไม่พอใจ ชิงคืนเองหรือใช้ให้ชิงคืนมา ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามขอถ่ายเอามาทอเป็นจิวร

ภิกษุจฬพัคคิยัเทียขอถ่ายเอามาให้ช่างทอทอเป็นจิวร ถ่ายเหลือก็ไปขอเขาเพิ่ม ให้ช่างทอทอเป็นจิวรอีก ถ่ายเหลืออีก ก็ไปขอถ่ายเขาสมทบ เอาไปให้ช่างทอทอเป็นจิวรอีก รวม ๓ ครั้ง คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอถ่ายเขาด้วยตนเอง เอามาให้ช่างทอทอเป็นจิวร ต้องนิสัสัคคิยาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามไปกำหนดให้ช่างหูกทอให้ดีขึ้น

พระอุปนันทะ ศากยบุตร ทราบว่า ชายผู้หนึ่งสั่งภริยาให้จ้างช่างหูกทอจีวรถวาย จึงไปหาช่างหูกสั่งให้เขาทอ ให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่น เป็นต้น ด้ายที่ให้ไว้เดิมไม่พอ ช่างต้องมาขอด้ายจากหญิงนั้นไปเติมอีกเท่าตัว ชายผู้สามีทราบภายหลังจึงติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุที่เขามิได้ปวารณาไว้ก่อน ไปหาช่างหูกให้ทออย่างนั้นอย่างนี้ ตนจะให้รางวัลบ้าง ครั้นพูดกับเขาแล้ว ให้แม่ของเพียงเล็กน้อยสักกว่า บิณฑบาต ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามเก็บผ้าจํานำพรราชาไว้เกินกำหนด

พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาต ให้รับผ้าจํานำพรราชา (ที่เขาถวายแก่ภิกษุผู้อยู่จําพรราชา ก่อนออกพรรษา) แล้วเก็บไว้ได้ แต่ภิกษุบางรูปเก็บไว้เกินเขตจีวรกาล พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้รับผ้าจํานำพรราชาได้ก่อนออกพรรษา ๑๐ วัน แต่ให้เก็บไว้เพียงตลอดกาลจิวร^๑ เก็บเกินกำหนดนั้น ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามภิกษุอยู่ป่าเก็บจิวรไว้ในบ้านเกิน ๖ คืน

ภิกษุจําพรราชาแล้ว อยู่ในเสนาสนะป่า พวกโจรรู้ว่ามีจิวร ก็เข้าแย่ง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่ป่าเก็บจิวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ ภิกษุจึงเก็บไว้ในบ้านเกิน ๖ คืน จิวรหายบ้าง หนुकัดบ้าง จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้ภิกษุอยู่ป่าเก็บจิวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ แต่จะอยู่ปราศจากจิวรนั้นได้ไม่เกิน ๖ คืน ถ้าเกินไป ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ (คือสงฆ์ประชุมกันสวดประกาศเป็นกรณีพิเศษ)

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามน้อมลากสงฆ์มาเพื่อตน

ภิกษุหนึ่งพาศรัยไปพูดกับคณะบุคคล ซึ่งเตรียมอาหารและจิวรไว้ถวายแก่สงฆ์ เพื่อให้เขาถวายแก่ตน เขาถูกรบเร้าหนัก ก็เลยถวายไป ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้ผู้อยู่ น้อมลากสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

^๑ ถ้าจําพรราชาครบ ๓ เดือน เก็บได้หลังจากออกพรรษา ๑ เดือน ถ้าได้กราลกฐิน เก็บต่อได้อีก ๔ เดือน จึงเป็น ๕ เดือน

๒. ปาจิตตยกัณฑ์^๑

(ว่าด้วยอาบัติปาจิตตีย์ ๙๒ ลิกขาบท ที่ไม่ต้องสละสิ่งของ)

กัณฑ์นี้มี ๙๒ ลิกขาบท แบ่งออกเป็น ๙ วรรค ๆ ละ ๑๐ ลิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๘ มี ๑๒ ลิกขาบท

(๑) มุสาวาทวรรค วรรคว่าด้วยการพูดปด มี ๑๐ ลิกขาบท คือ

ลิกขาบทที่ ๑ ห้ามพูดปด

พระหัตถกะ ศากยบุตร สนทนากับพวกเดียรถีย์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ รับแล้วกลับปฏิเสธ กล่าวพูดปดทั้ง ๆ รู้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดปดทั้ง ๆ รู้

ลิกขาบทที่ ๒ ห้ามด่า

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลอันเป็นที่รักอื่น ๆ แล้วด่า แข่ง ด้วยคำด่า ๑๐ ประการ คือถ้อยคำที่พาดพิงถึงชาติ (กำเนิด) ชื่อ โคตร การงาน ศิลปะ อาพาธ เพศ กิเลส อาบัติ และคำด่าที่เลว พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติลิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ด่าภิกษุอื่น

ลิกขาบทที่ ๓ ห้ามพูดส่อเสียด

ภิกษุฉัพพัคคีย์พูดส่อเสียดภิกษุสองฝ่ายซึ่งทะเลาะกัน ฟังความข้างนี้ไปบอกข้างโน้น ฟังความข้างโน้นไปบอกข้างนี้เพื่อให้เห็นแก่ใจกัน ทำให้ทะเลาะกันยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติลิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดส่อเสียดภิกษุอื่น

ลิกขาบทที่ ๔ ห้ามกล่าวธรรมพร้อมกับผู้ไม่ได้บวชในขณะสอน

ภิกษุฉัพพัคคีย์สอนอุบาสกทั้งหลายให้กล่าวธรรม (พร้อมกัน) โดยบท ทำให้อุบาสกเหล่านั้น ขาดความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้สอนธรรมแก่อนุปลัมบัน (คือผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี) พร้อมกันโดยบท

^๑ อรรถกถาเรียกว่า ชุททกัณฑ์ แปลว่า หมวดเล็กน้อย และเรียกนิสสัยกัณฑ์ว่า ดิงสกัณฑ์ แปลว่า หมวด ๓๐ ลิกขาบท

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามนอนร่วมกับอนุปสัมบันเกิน ๓ คืน

อุบาสกไปฟังธรรม นอนค้างที่วัด ในหอประชุม ภิกษุสาวกใหม่ก็นอนร่วมกับเขาด้วย เป็นผู้ไม่มีสติสัมปัญญา นอนเปลือยกาย ละเมอ กรน เป็นที่ติเตียนของอุบาสกเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับอนุปสัมบัน^๑ (ผู้มีใช้ภิกษุ) ต่อมาทรงผ่อนผันให้นอนร่วมกันได้ไม่เกิน ๓ คืน

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามนอนร่วมกับผู้หญิง

พระอนุรุทธเดินทางในโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ขออาศัยในอาคารพักผ่อน ของหญิงคนหนึ่ง ต่อมามีคนเดินทางมาขออาศัยในโรงพักนั้นอีก หญิงเจ้าของบ้านพอใจในรูปโฉม ของพระอนุรุทธ จึงจัดให้พักใหม่ห้องเดียวกับนาง แล้วช่วยวนทานต่าง ๆ ทานกลับเฉย และ แสดงธรรมให้ฟัง จนหญิงนั้นปฏิญญาตนถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับมาตุคาม (คือผู้หญิง)

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามแสดงธรรมสองต่อสองกับผู้หญิง

พระอุทายีแสดงธรรมกระซิบที่หูของสตรี ทำให้ผู้อื่นสงสัย พระผู้มีพระภาคจึงทรง บัญญัติสิกขาบทห้ามแสดงธรรมแก่สตรี ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคาม (สตรี) เกิน ๖ คำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นแต่มีชายผู้รู้เคียงสาอยู่

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามบอกคุณวิเศษที่มีจริงแก่ผู้มีได้บวช

พระพุทธเจ้าทรงปรารภเรื่องเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในปาราชิก สิกขาบทที่ ๔ คือ อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน แต่คราวนี้ ทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอก คุณวิเศษที่มีจริงแก่ผู้มีได้บวช (มิได้เป็นภิกษุ หรือภิกษุณี)

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ แก่ผู้มีได้บวช

ภิกษุจฬัพคคีย์ทะเลาะกับพระอุปนนทะ ศากยบุตร เลยแกล้งประจานพระอุปนนทะ กับพวกอุบาสก ที่กำลังเลียงพระว่า พระอุปนนทะต้องอาบัติสังฆาติเสสสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มี พระภาคทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน (ผู้มีได้เป็นภิกษุ หรือภิกษุณี) ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้รับสมมตติ

^๑ ในที่นี้ หมายถึงผู้ชาย แต่ในสิกขาบทที่ ๔ หมายรวมทั้งหญิงและชาย

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามขุดดินหรือใช้ให้ขุด

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้าง จึงขุดดินเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นขุดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่าผิดประเพณีนิยมของสมณะ พระผู้มีพระภาค (ทรงอนุโลมตามประเพณีที่ถือว่าแผ่นดินเป็นของมีชีวิต คือมีอินทรีย์หนึ่ง) จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขุด^๑ ดินเองหรือใช้ให้ผู้อื่นขุด ต้องปาจิตตีย์

(๒) ภูตคามวรรค วรรคว่าด้วยพีชพันธุ์ไม้ มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามทำลายต้นไม้

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้าง จึงตัดต้นไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นตัดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน ด้วยถือว่าต้นไม้มีชีวิต มีอินทรีย์หนึ่ง พระผู้มีพระภาค (ทรงอนุโลมตามสมมติของชาวโลก) จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ทำให้ต้นไม้ตาย^๒ (ต้นไม้มี ๕ อย่าง คือที่มีหัวเป็นพีช เช่น ชิง มีลำต้นเป็นพีช เช่น ไทร มีปล้องเป็นพีช เช่น อ้อย ไม้ไผ่ มียอดเป็นพีช เช่น ผักชีล้อม มีเมล็ดเป็นพีช เช่น ข้าว ถั่ว)

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามพุดเฉไฉเมื่อถูกสอบสวน

พระฉันนะประพตือนาจารย์ ถูกโจทก์อับติในท่ามกลางสงฆ์ กลับพุดเฉไฉไปต่าง ๆ บ้าง หนึ่งเสียบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พุดไปอย่างอื่น ผู้ทำสงฆ์ให้ลำบาก (ด้วยการนิ่งในเมื่อถูกไต่สวนในท่ามกลางสงฆ์)

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามติเตียนภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบ

ภิกษุทั้งหลายซึ่งมีพระเมตตียะและพระภุมมชกะเป็นหัวหน้า ติเตียน บ่นว่า พระทัพพมัลลบุตร ผู้แจกเสนาสนะ แจกภัตต์ พระผู้มีพระภาคทรงสอบสวนแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ติเตียน บ่นว่า (ภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบ)

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามทิ้งเตียงตั้งของสงฆ์ไว้กลางแจ้ง

ภิกษุทั้งหลายนำเสนาสนะ (ที่นอนที่หนึ่ง) มาไว้กลางแจ้งในฤดูหนาว ผิงแดดแล้วหลีกไปไม่เก็บ ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ ไม่บอกให้ใครรับรู้ เสนาสนะถูกหิมะตกใส่ (เปียกชุ่ม) พระผู้มีพระภาค

^๑ หมายถึงดินที่ฝนตรดแล้วเกิน ๔ เดือน สิกขาบทนี้ น่าจะเห็นว่าเป็นการป้องกันการทำให้สัตว์ในดินเช่นไส้เดือนตายด้วย

^๒ คำว่า ต้นไม้ ในตัวสิกขาบทนี้ แปรจากคำว่า ภูตคาม

จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุตั้งไว้เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตั้งไว้ซึ่งเตียง ตั้ง พูก แก้อื้อของสงฆ์ ในกลางแจ้ง เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไปโดยไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตตีย์ ต่อมาทรงอนุญาตพิเศษให้เก็บเสนาสนะ ในมณฑปหรือที่โคนไม้ ซึ่งสังเกตว่า ฝนจะไม่ตกเร็วรด กาเหี่ยวจะไม่ถ้ำยมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน (แห่งฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูละ ๔ เดือน)

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามปล่อยที่นอนไว้ไม่เก็บงำ

ภิกษุพวก ๑๗ รูป ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วหลีกไป ไม่เก็บเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือบอกให้ใครรับรู้ ปลวกกินเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุปู หรือให้ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้ว เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเอง หรือไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามนอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อน

ภิกษุฉัพพัคคีย์หาวิธีแย่งที่อยู่ภิกษุอื่น โดยเข้าไปนอนเบียดภิกษุเถระ ด้วยคิดว่า เธอียดอัดเข้าก็จะหลีกไปเอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้้อยู่ เข้าไปนอนเบียดผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยคิดว่า เธอียดอัดก็จะหลีกไปเอง เธอมุ่งอย่างนี้เท่านั้น ไม่ใช่อย่างอื่น ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามจุดคร่าภิกษุออกจากวิหารของสงฆ์

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) แย่งที่ภิกษุสัตตวรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เมื่อเห็นขัดขึ้นก็โกรธ จึงจับคอจุดคร่าออกไป พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธ ไม่พอใจ จุดคร่าเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นจุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุ จากวิหารของสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามนั่งนอนทับเตียงหรือตั้งที่อยู่ชั้นบน

ภิกษุ ๒ รูปอยู่ในกุฏิเดียวกัน เตียงหนึ่งอยู่ข้างล่าง เตียงหนึ่งอยู่ข้างบน ภิกษุอยู่ข้างบน นั่งบนเตียงโดยแรง เท้าเตียงหลุด ตกลงถูกศีรษะของภิกษุผู้อยู่ข้างล่าง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุนั่งนอนบนเตียงหรือตั้งอันมิเท่าเสียบ (ในตัวเตียง) ในวิหารของสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์^๑

^๑ จากสิกขาบทนี้เป็นอันให้เลิกใช้ที่อยู่ชนิดนั้น เว้นแต่จะทำให้แน่นหนา

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามพอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น

มหาอำมาตย์ผู้อุปฐากของพระฉันนะให้สร้างวิหารถวายพระ เมื่อเสร็จแล้ว พระฉันนะ
 อำนวยการพอกหลังคาพอกปูนบ่อย ๆ วิหารก็เลยพังลงมา พระฉันนะเก็บหญ้า เก็บไม้
 ได้ทำข้าวของพราหมณ์ผู้หนึ่งให้เสียหาย พราหมณ์ยกโทษติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรง
 บัญญัติสิกขาบทว่า ถ้าภิกษุจะให้ทำวิหารใหญ่ พึงยืนในที่ไม่มีช่องเขี้ยว (พีชพันธุ์ไม้) อำนวยการ
 พอกหลังคาไม่เกิน ๓ ชั้น จนจดกรอบประตูเพื่อตั้งบานประตูได้ เพื่อทาสีหน้าต่างได้ ถ้าทำให้
 เกินกว่านั้น แม้นั้นที่ปราศจากช่องเขี้ยว ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามเอาน้ำมีตัวสัตว์รดหญ้าหรือดิน

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้าง รู้ยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ เอาน้ำนั้นรดหญ้าบ้าง ดินบ้าง
 ใช้ให้รดบ้าง เป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
 ภิกษุรู้ยู่ เอาน้ำมีตัวสัตว์รดหญ้า หรือดิน หรือใช้ให้ผู้อื่นรด ต้องปาจิตตีย์

(๓) โฉวาทรรค วรรคว่าด้วยการให้โฉวาท มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามสอนนางภิกษุณีเมื่อมิได้รับมอบหมาย

ภิกษุฉัพพัคคีย์เห็นภิกษุณีอื่น ๆ สอนนางภิกษุณีแล้วได้ของถวายต่าง ๆ อยากจะมึ
 ลากบ้าง จึงแจ้งความประสงค์แก่นางภิกษุณีทั้งหลาย เมื่อนางภิกษุณีไปสดับโฉวาทก็สอนเพียง
 เล็กน้อย แล้วชวนสนทนาเรื่องไร้สาระโดยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
 ภิกษุที่ไม่ได้รับสมมุติจากสงฆ์ สอนนางภิกษุณีต้องปาจิตตีย์ ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์หา
 ทางสมมติกันเองในที่นอกสีมา (เพราะจำนวน ๖ รูป พอที่จะเป็นจำนวนสงฆ์) พระผู้มีพระภาค
 จึงทรงกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับภิกษุที่จะสอนนางภิกษุณีถึง ๘ ข้อ โดยกำหนดให้มี
 พรรษาถึง ๒๐ หรือเกินกว่าเป็นข้อสุดท้าย

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามสอนนางภิกษุณีตั้งแต่อาทิตย์ตกแล้ว

พระจูฬปันถกสอนนางภิกษุณีจนค่ำ มนุษย์ทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรง
 บัญญัติสิกขาบทว่า เมื่ออาทิตย์ตกแล้ว ภิกษุสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ นางภิกษุณีทั้งหลายติเตียน พระผู้มี
 พระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ ต้องปาจิตตีย์ ภายหลัง
 ทรงผ่อนผันให้เมื่อนางภิกษุณีเจ็บไข้

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามติเตียนภิกษุอื่นว่าสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ

ภิกษุซึ่งพหุคคีย์กล่าวว่า พระเถระทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อำมิส พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพูดว่า ภิกษุทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อำมิส ต้องปาจิตตีย์ (ห้ามประจานตนเอง แม้เห็นแก่อำมิสจริง ถ้าเที่ยวพูดไป ก็ต้องอาบัติทุกกฏ)

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามให้จิวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ

ภิกษุรูปหนึ่งให้จิวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จิวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามเย็บจิวรให้นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ

พระอุทายีเย็บจิวรให้นางภิกษุณี มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเย็บเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เย็บจิวร เพื่อให้นางภิกษุณีผู้มีโชฎฐาติ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามเดินทางไกลร่วมกับนางภิกษุณี

ภิกษุซึ่งพหุคคีย์ชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน แม้ชั่วระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เดินทางร่วมกันได้ เมื่อทางนั้นมีภัย ต้องไปเป็นคณะ^๑

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามชวนนางภิกษุณีเดินทางเรือร่วมกัน

ภิกษุซึ่งพหุคคีย์ชวนนางภิกษุณีไปในเรือลำเดียวกัน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกันขึ้นหรือลง ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ข้ามฟากได้

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามฉันทอาหารที่นางภิกษุณีไปแนะนำให้เขาถวาย

นางอุลลันหาภิกษุณีเที่ยวไปสู่ตระกูล แนะนำให้เขาถวายอาหารแก่พระเวททัตกับพวก มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้้อยู่ ฉันทินินทาบาตที่นางภิกษุณีแนะนำให้เขาถวาย ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ ว่าถ้าคุฤทส์ถเขาเริ่มไว้เองก่อน ฉันทได้

^๑ สตุถกมนิโย แปลได้สองอย่าง คือเป็นทางที่ต้องไปด้วยหมู่เกวียน ซึ่งถือเอาความว่า ต้องไปเป็นคณะ อีกอย่างหนึ่ง แปลว่า ต้องไปด้วยคัสตรา คือต้องมีคัสตรา

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามนั่งในที่ลับสองต่อสองกับนางภิกษุณี

พระอุทายีนั่งในที่ลับสองต่อสองกับนางภิกษุณีผู้เป็นอดีตภริยาของตนเสมอ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนึ่งในที่ลับสองต่อสองกับภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์

(๔) โภชนวรรค วรรคว่าด้วยการฉันอาหาร มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามฉันอาหารในโรงพักเดินทางเกิน ๑ มื้อ

ภิกษุฉันพัศคีย์ไปฉันอาหารในโรงพักเดินทางที่คณะเจ้าของเขาจัดอาหารให้เป็นทานแก่คนเดินทางที่มาพัก แล้วเลยถือโอกาสไปพักและฉันเป็นประจำ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพึงฉันอาหารในโรงพักเพียงมื้อเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ภิกษุใช้ ซึ่งเดินทางต่อไปไม่ไหวฉันเกินมื้อเดียวได้

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามฉันอาหารรวมกลุ่ม

พระเวททัตเลื่อมลาภสักการะ จึงต้องเที่ยวขออาหารเขาตามสกุล ฉันรวมกลุ่มกับบริษัทของตน มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุฉันอาหารรวมกัน^๑ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เมื่อเป็นไข้ เมื่อถึงหน้าถวายเป็นจิวร เมื่อถึงคราวทำจิวร เมื่อเดินทางไกล เมื่อไปทางเรือ เมื่อประชุมกันอยู่มาก ๆ เมื่อนักบวช^๒ เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามรับนิมนต์แล้วไปฉันอาหารที่อื่น^๓

กรรมกรผู้ยากจนคนหนึ่งนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขไปฉันที่บ้าน ภิกษุทั้งหลายไปเที่ยววิณฑชบาตฉันเสียก่อน (อาจจะเกรงว่าอาหารเลวหรือไม่พอฉัน) เมื่อไปฉันที่บ้านกรรมกรคนนั้นจึงฉันได้เพียงเล็กน้อย (เพราะอิ่มมาก่อนแล้ว) ความจริงอาหารเหลือเพื่อเพราะชาวบ้านรู้ข่าวเอาของไปช่วยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะรับนิมนต์แล้วไปฉันอาหารรายอื่นก่อน ภายหลังทรงผ่อนผันให้ในยามเจ็บไข้ ในหน้าถวายเป็นจิวร ในคราวทำจิวร มอบให้ภิกษุอื่นฉันในที่นิมนต์แทน

^๑ การฉันอาหารเป็นคณะ ในที่นี้ หมายถึง ๔ รูปขึ้นไป

^๒ หมายถึง นักบวชนอกพุทธศาสนา - ม.พ.ป.

^๓ ทำให้เจ้าของบ้านที่นิมนต์เสียใจว่าเขาเลี้ยงไม่อิ่มหรืออย่างไร

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามรับบิณฑบาตเกิน ๓ บาตร

มารดา นางกาณหาขนมไว้จะให้บุตรนำไปสู่สกุลแห่งสาม ภิกษุเข้าไปรับบิณฑบาตแล้ว กลับบอกกันต่อไปให้ไปรับ นางจึงต้องถวายจนหมด แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ที่ทำขนมก็เกิดเรื่อง ทำนองนี้ จนบุตรของนางกาณหาไม่ได้ไปสู่สกุลสามีสักที ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุตรของนาง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่สกุล ถ้าเขาปรารถนาด้วยขนมหรือ ด้วยข้าวสัตตตุงง เพื่อนำไปได้ตามปรารถนา ฟังรับเพียงเต็ม ๒ - ๓ บาตร ถ้ารับเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ทางที่ชอบ ภิกษุรับ ๒ - ๓ บาตรแล้ว ฟังนำไปแบ่งกับภิกษุทั้งหลาย

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามฉันอีกเมื่อฉันในที่นิมนต์เสร็จแล้ว

ภิกษุรับนิมนต์ไปฉันบ้านพราหมณ์คนหนึ่ง แล้วบางรูปไปฉันที่อื่นหรือไปรับบิณฑบาต อีก พราหมณ์ติเตียน แสดงความน้อยใจ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุฉันเสร็จแล้วบอกไม่รับอาหารที่เขาเพิ่มให้แล้ว เคี้ยวหรือฉันของเคี้ยวของฉัน ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ฉันอาหารที่เป็นเดนได้

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามพูดให้ภิกษุที่ฉันแล้วฉันอีกเพื่อจับผิด

ภิกษุรูปหนึ่งรู้ว่า ภิกษุอีกรูปหนึ่งฉันในที่นิมนต์เสร็จแล้ว แกล้งแค้นได้ให้ฉันอาหารอีก เพื่อจับผิดเธอ (ตามสิกขาบทที่ ๕) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรีบอวัตติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามฉันอาหารในเวลาวิกาล

ภิกษุพวก ๑๗ ฉันอาหารในเวลาวิกาล พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรีบอวัตติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารในเวลาวิกาล (ตั้งแต่เที่ยงไปจนรุ่งอรุณ)

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน

พระเวลัฏฐัสสีสะเก็บข้าวตากไว้ฉันในวันอื่น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรีบอวัตติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามขออาหารประณีตมาเพื่อตนเอง

ภิกษุฉัพพัคคีย์ขออาหารประณีต คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมสั้ม มาเพื่อตนเอง เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรีบอวัตติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น เว้นไว้แต่อาพาธ

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามฉันอาหารที่มีได้รับประเคน

ภิกษุรูปหนึ่งไม่ชอบรับอาหารที่มนุษย์ถวาย จึงไปถือเอาเครื่องเซ่น ที่เขาทิ้งไว้ตาม
สุสานบ้าง ตามต้นไม้บ้าง ตามหัวบันไดบ้าง มาฉัน เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มี
พระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เขามิได้ให้
(ประเคน) เว้นไว้แต่น้ำและไม้สัพัน

(๕) อเจลกวรรค วรรคว่าด้วยชีเปลือย มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามยื่นอาหารด้วยมือให้ชีเปลือยและนักบวชอื่น ๆ^๑

ชนมเกิดขึ้นแก่สงฆ์ (เหลือเฟือ) พระผู้มีพระภาคจึงทรงโปรดให้พระอานนท์แจก
เป็นทานแก่คนอดอยาก พระอานนท์จึงแจก มีนักบวชนอกศาสนาที่เป็นผู้หญิงมารับแจกด้วย
เผอิญให้เกินไป ๑ ก้อนแก่นักบวชหญิงนั้น ด้วยเข้าใจผิด พวกเขาเองจึงล้อกันว่า พระอานนท์
เป็นชู้ของหญิงนั้น และภิกษุรูปหนึ่งฉันทริศนาก็เอาข้าวสุกคลุกเนยใสให้แก่อุชิวักผู้หนึ่ง มีผู้เห็น
ว่าไม่เหมาะสม (เพราะการยื่นให้ด้วยมือ แสดงคล้ายเป็นศิษย์ หรือคฤหัสถ์ประเคนของ
พระ จะกลายเป็นเหยียดตัวเองลงเป็นคฤหัสถ์) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท
ห้ามให้อาหารแก่ชีเปลือย แก่ปริพพาชก แก่ปริพพาชิกา ด้วยมือของตน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์
แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยแล้วไล่กลับ

พระอุปนนทะ ศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาตด้วยกัน แล้วไล่เธอกลับ
พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุ
ผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามเข้าไปแทรกแซงในสกุลที่มีคน ๒ คน^๒

พระอุปนนทะ ศากยบุตร เข้าไปในสกุลที่มีสามีภริยาเข้านั่งอยู่ด้วยกัน ได้ภิกษาแล้ว
สามีไล่ให้กลับ แต่ภริยานิมนต์ให้หนึ่งอยู่ก่อน จึงนั่งอยู่ เขาไล่ถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่กลับ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเข้าสู่สกุลที่มีสามีภริยาอยู่ด้วยกัน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์
แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

^๑ วางให้ไม่เป็นอาบัติ

^๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงตีความไปอย่างอื่นว่า สกุลที่เขากำลังบริโภคอาหารกันอยู่

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามนั่งในที่ลับมีที่กำบังกับมาตุคาม

พระอุพนนทะ ศากยบุตร ไปสู่เรือนสหาย นั่งในที่ลับมีที่กำบังกับภริยาของสหายนั้น
 เขาดิเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับมีที่กำบังกับมาตุคาม (ผู้หญิง)
 ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามนั่งในที่ลับ (หู) สองต่อสองกับมาตุคาม

พระอุพนนทะ ศากยบุตร ไปสู่เรือนสหาย นั่งในที่ลับ (หู) กับภริยาของสหายนั้นสอง
 ต่อสอง เขาดิเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับ (หู) สองต่อสองกับ
 มาตุคาม ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามรับนิมนต์แล้วไปที่อื่นไม่บอกลา

พระอุพนนทะ ศากยบุตร รับนิมนต์ไปฉันในที่แห่งหนึ่งแล้ว ไปสู่สกุลอื่นเสียก่อน
 ทำให้ภิกษุอื่น และเจ้าของบ้านที่นิมนต์ไว้ต้องคอย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท
 ห้ามทำเช่นนั้น ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมหลายครั้ง รวมความในสิกขาบทนี้
 ว่า ภิกษุรับนิมนต์แล้ว ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ (ในวัด) เทียวไปในสกุลทั้งหลายก่อนฉันก็ดี
 ภายหลังฉันก็ดี เว้นแต่สมัย คือคราวถวายจีวร และคราวทำจีวร ต้องอาบัติปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามขอของเกินกำหนดเวลาที่เขานุญาตไว้

มหานาม ศากยะ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ให้ขอเภสัชได้ตลอด ๔ เดือน แล้วปวารณา
 ต่ออีก ๔ เดือน แล้วปวารณาต่อจนตลอดชีวิต ภิกษุฉัพพัคคีย์ขอเนยใส ในขณะที่คนใช้ของ
 มหานาม ศากยะ ไปทำงาน แม้จะถูกขอร้องให้คอยก็ไม่ยอม กลับพูดว่า ปวารณาแล้วไม่ให้
 พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เป็นไข้ ฟังขอปัจจัยสำหรับภิกษุไข้ที่เขา
 ปวารณา ๔ เดือนได้ ถ้าขอเกินกำหนดนั้น เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก และปวารณาตลอดชีวิต
 ต้องปาจิตตีย์ (ไม่เป็นไข้ขอไม่ได้ แสร้งขอในเมื่อไม่มีความจำเป็นก็ไม่ได้อีก)

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามไปดูกองทัณฑ์ยกไป

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปดูกองทัณฑ์ยกไป พระเจ้าปเสนทิหุดพระเนตรเห็นก็ทรงทักท้วง
 คนทั้งหลายพากันดิเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปดูกองทัณฑ์
 ที่เขายกไป ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ไปในกองทัณฑ์ได้เมื่อมีเหตุสมควร

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามพักอยู่ในกองทัพนเกิน ๓ คืน

ภิกษุฉันท์พัคคีย์มีเหตุจำเป็นไปในกองทัพน และพักอยู่เกิน ๓ คืน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นจะต้องไปในกองทัพน ภิกษุจะพักอยู่ในกองทัพนได้ไม่เกิน ๓ ราตรี ถ้าอยู่เกินกว่านั้น ต้องปาจิตติย

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามดูเขารบกัน เป็นต้น เมื่อไปในกองทัพน

ภิกษุฉันท์พัคคีย์มีเหตุจำเป็นต้องไปพักในกองทัพน ๒ - ๓ ราตรี เธอได้ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพน และดูทัพนที่จัดเป็นกระบวนเสร็จแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งในจำนวน ๖ รูป ถูกลูกเกาทัพนท์ (เพราะไปดูเขารบกัน) เป็นที่เยาะเย้ยติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุที่พักอยู่ในกองทัพน ๒ - ๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพน และทัพนที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

(๖) สุราปานวรรค วรรคว่าด้วยการดื่มสุรา มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามดื่มสุราเมรัย

พระสาคตะปราบนาค (งูใหญ่) ของพวกชฎิลได้ ชาวบ้านดีใจ ปรึกษากันว่าจะถวายอะไรดีที่ทำได้ยาก ภิกษุฉันท์พัคคีย์แนะนำให้ถวายเหล้าสี สีสแดงตั้งแท่นกพิราบ ชาวบ้านจึงเตรียมเหล้าแดงไว้ และถวายให้พระสาคตะดื่ม พระสาคตะเมานอนอยู่ที่ประตูเมือง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุดื่มสุรา (น้ำเมาที่กลืน) และเมรัย (น้ำเมาที่หมักหรือดอง) ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามจี้ภิกษุ

ภิกษุฉันท์พัคคีย์เอานิ้วมือจี้ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) รูปหนึ่ง เธอสะดุ้ง เลยขาดใจตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจี้ภิกษุ ต้องปาจิตติย

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามว่ายน้ำเล่น

ภิกษุ (พวก ๑๗) เล่นน้ำในแม่น้ำจิวรติ พระเจ้าปเสนทิออกอุบายฝากขนมไปถวายพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทรงทราบว่า ภิกษุเหล่านี้ไปเล่นน้ำ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุว่ายน้ำเล่น ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามแสดงความไม่เอื้อเฟื้อในวินัย

พระฉนนะประพตติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน กลับไม่เอื้อเฟื้อ ชินทำต่อไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เอื้อเฟื้อในวินัย ต้องปาจิตติย

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามหลอกภิกษุให้กลัว

ภิกษุห้าพันคัลย (พวก ๖) หลอกภิกษุสี่ตระกูลคัลย (พวก ๑๗) ให้กลัวผีจนร้องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำภิกษุให้กลัว^๑ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามตีไฟเพื่อผิง

ภิกษุทั้งหลายก่อไฟผิงในฤดูหนาว ร้อนออกจากโพรงไล่กัดภิกษุแตกหนีกระจายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุก่อไฟเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นก่อไฟก็ดี เพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ทำได้เมื่อเป็นไข้ (ผิงไฟที่คนอื่นเขาก่อไว้แล้ว ไม่ผิด)

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามอาบน้ำบ่อย ๆ เว้นแต่มีเหตุ

ภิกษุทั้งหลายอาบน้ำในแม่น้ำตโปทา พระเจ้าพิมพิสารก็เสด็จไปจะสนานพระเกศา ทรงรอรออยู่ภิกษุเหล่านั้นอาบอยู่จนค่ำ พระองค์จึงได้สนานพระเกศาและกลับไปไม่ทัน ประตูเมืองปิด ต้องทรงพักค้างแรมอยู่นอกเมือง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุอาบน้ำก่อนกำหนดกึ่งเดือน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ก่อนกำหนดระยะกึ่งเดือน ในเมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น ร้อนจัดเจ็บไข้ (ในปัจจุบันประเทศไทย เช่น ประเทศไทย ไม่เกี่ยวกับสิกขาบทนี้ เพราะทรงบัญญัติสำหรับประเทศภาคกลางของอินเดีย)

สิกขาบทที่ ๘ ให้ทำเครื่องหมายเครื่องหมายงุ่มง่าม

ภิกษุและปริพาชกเดินทางจากเมืองสาเกตมาสู่เมืองสาวัตถี โจรปล้นระหว่างทาง เจ้าหน้าที่จับโจรได้พร้อมทั้งของกลาง จึงขอให้ภิกษุไปเลือกจีวรของตนที่ถูกชิงไป ภิกษุเหล่านั้นจำไม่ได้ เป็นที่ตืดเตียนจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุได้จีวรใหม่มา พึงถือเอาเครื่องหมายให้เสียสี สีใดสีหนึ่งใน ๓ สี คือสีคราม สีโคลน สีดำคล้ำ (มาทำเครื่องหมาย) ถ้าไม่ทำอย่างนั้น ใช้จีวรใหม่ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๙ วิกัปจีวรไว้แล้ว จะใช้ ต้องถอนก่อน

พระอุปนทะ ศากยบุตร วิกัปจีวรกับภิกษุอื่นแล้วยังไม่ได้ถอน ใช้จีวรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุวิกัปจีวรกับภิกษุ ภิกษุณี นางสิกขมานา สามเณร หรือสามเณรี แล้วใช้สอยจีวรนั้นที่ยังมิได้ถอน ต้องปาจิตตีย์^๒

^๑ แกล้งพูดให้กลัวโจร กลัวสัตว์ร้าย กลัวผี เข้าในข้อนี้ทั้งสิ้น

^๒ วิกัป คือทำให้เป็นสองเจ้าของ ถ้าผ้าเกิดขึ้นเกินจำเป็นที่อนุญาตให้มีได้ ภิกษุจะต้องทำให้เป็นสองเจ้าของกับภิกษุ ภิกษุณี เป็นต้น เวลาจะใช้ก็ต้องขออนุญาตต่อผู้ที่ตนมอบให้ร่วมเป็นเจ้าของก่อน

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามเล่นซ่อนับริหารของภิกษุอื่น

ภิกษุพวก ๖ ซ่อนบาตรบ้าง จีวรบ้าง ของภิกษุพวก ๑๗ ซึ่งไม่ค่อยเก็บงำบริหาร (เครื่องใช้) ของตนให้เรียบร้อย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุซ่อนบาตร จีวร กล่องเข็ม ปรศคดเอวของภิกษุ แม้เพื่อจะหิวเราะเล่น ต้องปาจิตตีย์

(๗) สัปปาณกวรรค วรรคว่าด้วยสัตว์มีชีวิต มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามฆ่าสัตว์

พระอุทายีเกลียดกา จึงยงกา ตัดศีรษะเสียไปไว้ในหลาว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจงใจฆ่าสัตว์ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามใช้น้ำมีตัวสัตว์

ภิกษุพวก ๖^๑ รู้้อยู่ ใช้น้ำมีตัวสัตว์ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษुरू้อยู่ ใช้น้ำมีตัวสัตว์ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามรื้อพื้นอธิการณ์ที่ชำระเป็นธรรมแล้ว

ภิกษุพวก ๖ รู้้อยู่ รื้อพื้นอธิการณ์ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้ว เพื่อให้ชำระใหม่ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษुरू้อยู่ รื้อพื้นอธิการณ์ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้ว เพื่อให้ชำระใหม่ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่น

พระอุปนนทะ ศากยบุตร ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วบอกกับภิกษุอื่นขอให้ช่วยปกปิดด้วย ภิกษุนั้นก็ช่วยปกปิด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษुरू้อยู่ ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามบวชบุคคลอายุไม่ถึง ๒๐

ภิกษุทั้งหลายให้เด็ก ๆ บรรพชาอุปสมบท เด็ก ๆ เหล่านั้น ลุกขึ้นร้องไห้ขออาหารกิน ในเวลากลางคืน เพราะทนหิวไม่ไหว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษुरू้อยู่ ให้นำบุคคลมีอายุต่ำกว่า ๒๐ อุปสมบท ผู้นั้นไม่เป็นอันอุปสมบท ภิกษุทั้งหลาย (ที่นั่นเป็นพยาน) ต้องถูกติเตียน และในข้อนี้ ภิกษุ (ผู้เป็นอุปัชฌายะให้บวช) ต้องปาจิตตีย์

^๑ คำว่า ภิกษุฉัพพัคคีย์ กับคำว่า ภิกษุพวก ๖ ใช้หมายความอย่างเดียวกันในหนังสือนี้

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามชวนพ่อค้าผู้หนีภาษีเดินทางร่วมกัน

ภิกษุรูปหนึ่งรู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้หนีภาษีเดินทางร่วมกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรูปหนึ่งรู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้หนีภาษีเดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามชวนผู้หญิงเดินทางร่วมกัน

ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางในโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง สตรีคนหนึ่งทะเลาะกับสามีขอเดินทางร่วมไปกับภิกษุนั้นด้วย สามีติดตามทำร้ายภิกษุ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามกล่าวต่อพระธรรมวินัย

ภิกษุอริกฐะผู้เคยฆ่าแรงมาก่อน มีความเห็นผิด กล่าวต่อพระธรรมวินัย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า เมื่อมีภิกษุกล่าวต่อพระธรรมวินัย ภิกษุทั้งหลายพึงห้ามปราม ถ้าไม่เชื่อฟังสงฆ์พึงสวดประกาศ เพื่อให้เธอละเลิกเสีย สวดประกาศครบ ๓ ครั้ง ยังไม่เชื่อฟัง ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามคบภิกษุผู้กล่าวต่อพระธรรมวินัย

ภิกษุฉัพพัคคีย์ยังคบหาพระอริกฐะผู้กล่าวต่อพระธรรมวินัย ผู้ยังไม่ยอมละทิ้งความเห็นผิดนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามคบ ห้ามอยู่ร่วม ห้ามนอนร่วมกับภิกษุเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามคบสามเณรผู้กล่าวต่อพระธรรมวินัย

สามเณรชื้อกัณฑกะ มีความเห็นผิด กล่าวต่อพระธรรมวินัย สงฆ์จึงขับเสียจากหมู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ก็กลับคบหา พุตจา ร่วมกินร่วมนอนกับสามเณรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพูดด้วย ห้ามใช้สอย ห้ามใช้ของร่วม^๑ หรือนอนร่วมกับสามเณรเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

^๑ คัพพีบาลีว่า สมญญุเสยฺย มีคำอธิบายในท้ายสิกขาบทว่า การร่วมใช้อำมิส เช่น ให้อำมิส หรือรับของ กับอีกอย่างหนึ่ง การใช้ธรรมร่วม เช่น แสดงธรรมหรือให้แสดงธรรมร่วมกันโดยบท โดยอักขระ

(๘) สหัมมิกวรรค วรรคว่าด้วยการว่ากล่าวถูกต้องตามธรรม มี ๑๒ ลิกขาบท คือ

ลิกขาบทที่ ๑ ห้ามพูดไกลเมื่อทำผิดแล้ว

พระฉันนะประพตติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน กลับพูดว่า จะขอถามภิกษุ ผู้รู้วินัยดูก่อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบทว่า ภิกษุที่ภิกษุว่ากล่าวถูกต้องตาม ธรรมกลับพูดว่า จักยังไม่ศึกษาในลิกขาบทนี้จนกว่าจะได้ถามภิกษุอื่นผู้ฉลาด ผู้รู้วินัยก่อน ต้องปาจิตตีย์ อันภิกษุผู้ศึกษา จะต้องรู้ จะต้องสอบสวน จะต้องไต่ถาม

ลิกขาบทที่ ๒ ห้ามกล่าวติเตียนลิกขาบท

ภิกษุฉัพพัคคีย์แกล้งกล่าวติเตียนพระวินัยว่า ลิกขาบทเล็ก ๆ น้อย ๆ ชวนให้รำคาญ รบกวนเปล่า ๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบท ความว่า เมื่อสวดปาฏิโมกข์ ภิกษุแกล้งกล่าวติเตียนลิกขาบท ต้องปาจิตตีย์

ลิกขาบทที่ ๓ ห้ามพูดแก้ตัวว่า เพิ่งรู้ว่ามีในปาฏิโมกข์

ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพตติอนาจาร เมื่อฟังสวดปาฏิโมกข์ว่า ภิกษุไม่รู้ก็ต้องอาบัติ จึงกล่าวว่า เพิ่งรู้ว่าข้อความนี้มีในปาฏิโมกข์ (ทั้ง ๆ ที่ฟังมาแล้วไม่รู้วาก็ครั้ง เป็นการแก้ตัว) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้กล่าวแก้ตัวเช่นนั้น เป็นการปรับอาบัติในภิกษุ (ผู้แก้ตัวว่า) หลงลืม

ลิกขาบทที่ ๔ ห้ามทำร้ายร่างกายภิกษุ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โอรธ ทำร้ายร่างกายภิกษุสัตตธรรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เฮอร์องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบทว่า ภิกษุโอรธเคือง ทำร้ายภิกษุ ต้องปาจิตตีย์

ลิกขาบทที่ ๕ ห้ามเงื้อมือจะทำร้ายภิกษุ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โอรธ เงื้อมือจะทำร้ายภิกษุสัตตธรรสวัคคีย์ พระผู้มีพระภาคจึงทรง บัญญัติลิกขาบทว่า ภิกษุโอรธเคือง เงื้อมือ (จะทำร้าย) ภิกษุ ต้องปาจิตตีย์

ลิกขาบทที่ ๖ ห้ามโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล

ภิกษุฉัพพัคคีย์แกล้งโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล พระผู้มีพระภาคจึง ทรงบัญญัติลิกขาบทว่า ภิกษุโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ต้องปาจิตตีย์

ลิกขาบทที่ ๗ ห้ามก่อความรำคาญแก่ภิกษุอื่น

ภิกษุพวก ๖ แกล้งพูดให้ภิกษุพวก ๑๗ กังวลสงสัยว่า เมื่อบวชอายุจะไม่ครบ ๒๐ จริง ถ้าเช่นนั้นก็คงไม่เป็นพระ ภิกษุพวก ๑๗ ร้องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติลิกขาบทว่า

ภิกษุแก่ล้งก่อกความรำคาญแก่ภิกษุ ด้วยคิดว่า ความไม่สบายจักมีแก่ภิกษุนั้น แม้เพียงครู่หนึ่ง มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน

ภิกษุผู้พหุคดีย์ทะเลาะกับภิกษุทั้งหลายแล้วไปแอบฟังความว่า ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตนอย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน ภิกษุแอบฟังความด้วยประสงค์จะทราบว่ภิกษุเหล่านั้นพูดว่าอย่างไร มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๙ ให้ฉันทะแล้วห้ามพูดติเตียน

ภิกษุผู้พหุคดีย์ให้ฉันทะในการประชุมทำกรรมของสงฆ์ แล้วกลับว่าติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ฉันทะ (คือความพอใจหรือการมอบอำนาจให้สงฆ์ทำกรรมได้) เพื่อกรรมอันเป็นธรรม^๑ แล้วบ่นว่าในภายหลัง ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๑๐ ขณะกำลังประชุมสงฆ์ ห้ามลุกไปโดยไม่ให้ฉันทะ

สงฆ์กำลังประชุมกันทำกรรมอยู่ ภิกษุผู้พหุคดีย์ให้ฉันทะแก่ภิกษุพวกตนรูปหนึ่ง ให้เข้าไปประชุมแทน ภายหลังภิกษุรูปนั้นไม่พอใจจึงลุกออกจากที่ประชุมทั้งที่มีได้ให้ฉันทะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ให้ฉันทะ ลุกจากอาสนะหลีกไปในเมื่อถ้อยคำวินิจฉัยยังค้างอยู่ในสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๑๑ ร่วมกับสงฆ์ให้จิ๋วแแก่ภิกษุแล้ว ห้ามติเตียนภายหลัง

จิ๋วแแก่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ สงฆ์ประชุมกันให้แก่พระทพพมัลลบุตร ภิกษุผู้พหุคดีย์กลับว่าสงฆ์ให้จิ๋วแแก่เพราะชอบกัน ภิกษุทั้งหลายจึงติเตียนว่า ร่วมประชุมกับสงฆ์แล้ว ทำไม่จึงมาพูดติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

สิกขาบทที่ ๑๒ ห้ามน้อมลามาสงฆ์มาเพื่อบุคคล

ภิกษุผู้พหุคดีย์รู้ว่าเขาเตรียมจิ๋วแแก่ถวายแก่สงฆ์ ไปพูดให้เขาถวายแก่ภิกษุ (ที่เป็นพรรคพวกของตน) เขาไม่ยอม เขาก็พูดแค้นได้จนเขารำคาญ ต้องถวายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุน้อมลามาสงฆ์ที่เขาจะถวายแก่สงฆ์ไปเพื่อบุคคล^๒ ต้องปาจิตตีย์

^๑ หมายถึง กิจกรรมที่ถูกต้อง หรือเพื่อให้กิจกรรมนั้นถูกต้อง - ม.พ.ป.

^๒ ในที่นี้หมายถึง เพื่อคนใดคนหนึ่ง - ม.พ.ป.

(๙) รตนวรรค วรรคว่าด้วยนางแก้ว (พระราชเทวี) มี ๑๐ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามเข้าไปในตำหนักของพระราช

พระเจ้าปเสนทิโกศลขอให้พระพุทธเจ้าส่งภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์ พระผู้มีพระภาคจึงส่งพระอาณนที่ไปสอนเป็นประจำ เข้าวันหนึ่งพระอาณนที่เข้าไปยังตำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาต้องรีบออกจากตำหนักนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ความว่า ภิกษุมิได้รับนัดหมายก้าวล่วงธรณีเข้าไป (ในห้อง) ของพระราชาก็มิได้รับมูรธาภิเษก ในเมื่อพระราชายังไม่เสด็จออก พระมเหสียังไม่ออก ต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๒ ห้ามเก็บของมีค่าที่ตกอยู่

ภิกษุรูปหนึ่งเก็บถุงเงินของพราหมณ์ผู้หนึ่งด้วยปรารถนาดี เมื่อพราหมณ์มาถาม ก็คืนให้ไป พราหมณ์แกลังกล่าวว่าเงินในถุงของตนมีมากกว่านั้น (เพื่อไม่ต้องให้รางวัล) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเก็บเองหรือใช้ผู้อื่นให้เก็บซึ่งรตนะ (แก้วแหวนเงินทอง) หรือสิ่งซึ่งสมมติว่าเป็นรตนะ ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ของตกในวัดหรือในที่อยู่ ควรเก็บเพื่อจะคืนเจ้าของไป ถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบ

สิกขาบทที่ ๓ จะเข้าบ้านในเวลาวิกาล ต้องบอกลาภิกษุก่อน

ภิกษุหนึ่งพาศิษย์เข้าสู่น้ำในเวลาวิกาล (เที่ยงแล้วไป) ชวนชาวบ้านพูดเรื่องไร้สาระเป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าสู่น้ำในเวลาวิกาล ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงผ่อนผันให้เข้าไปในบ้านในเวลาวิกาลได้ เมื่อบอกลาภิกษุที่มีอยู่ในวัด^๑ หรือในเมื่อมีกิริยารบกวน

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามทำกล่องเข็มด้วยกระดูก งาช้าง เขาสัตว์

ช่างกลึงงาช้างปรารถนาให้ภิกษุชอกกล่องเข็มได้ ภิกษุทั้งหลายก็ชอกกันเรื่อย มีกล่องเล็กชอกกล่องใหญ่ มีกล่องใหญ่ชอกกล่องเล็ก จนช่างไม่เป็นอันทำขาย เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก งาช้าง เขาสัตว์ ต้องปาจิตตีย์^๒ ให้ต่อยั้ง^๓ (ก่อนจึงแสดงอาบัติตก)

^๑ บอกลา หมายถึง บอกให้รู้ก่อนที่จะออกจากวัด - ม.พ.ป.

^๒ หมายถึง ทูบหรือ ทำลายทิ้ง - ม.พ.ป.

สิกขาบทที่ ๕ ห้ามทำเตียงตั้งมีเท้าสูงกว่าประมาณ

พระอุปนนทะ ศากยบุตร นอนบนเตียงสูง พระผู้มีพระภาคเสด็จตรวจพิจารณาพบเข้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำเตียงหรือตั้งใหม่ พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุดท้าย เว้นไว้แต่แม่แคร่เบื้องล่าง ถ้าทำให้มีเท้าเกินกำหนดนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดทิ้ง (จึงแสดงอาบัติตก)

สิกขาบทที่ ๖ ห้ามให้ทำเตียงตั้งหุ้มด้วยนุ่น

ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำเตียงบ้าง ตั้งบ้าง หุ้มด้วยนุ่น เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำเตียงหรือตั้งที่หุ้มด้วยนุ่น^๑ ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้หรือเสีย (จึงแสดงอาบัติตก)

สิกขาบทที่ ๗ ห้ามทำผ้าปูนั่งมีขนาดเกินประมาณ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปูนั่งไม่มีประมาณ ผ้าย้อยไปข้างหน้าข้างหลังของเตียงแลตั้ง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าปูนั่ง พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่ง ด้วยคืบสุดท้าย ถ้าทำให้เกินประมาณนั้นไป ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก) ภายหลังทรงอนุญาตชายผ้าปูนั่งอีก ๑ คืบ

สิกขาบทที่ ๘ ห้ามทำผ้าปิดผีมีขนาดเกินประมาณ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปิดผีไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง เทียวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าปิดผี พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุดท้าย ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก)

สิกขาบทที่ ๙ ห้ามทำผ้าอาบน้ำฝนมีขนาดเกินประมาณ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าอาบน้ำฝนไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง เทียวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุดท้าย ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก)

^๑ คำว่า นุ่น หมายถึงนุ่นหรือสาส์จากไม้ยืนต้น ไม้เลื้อยและหญ้า ในวินัยอนุญาตให้ใช้ทำหมอนได้

สิกขาบทที่ ๑๐ ห้ามทำจิวรมีขนาดเกินประมาณ

พระนันทะ พุทธอนุชา ใช้จิวรมีขนาดเท่าจิวรพระสุคต ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านเดินมาแต่ไกล ก็ลุกขึ้นต้อนรับ ด้วยนึกว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จมา เมื่อเข้าไปใกล้เห็นว่ามิใช่ จึงติเตียนว่า ใช้จิวรขนาดเท่าของพระสุคต พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำจิวรให้มีขนาดเท่าจิวรสุคตหรือยิ่งกว่า ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย ประมาณแห่งจิวรสุคต คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ

๓. ปาฏิเทศนียกัณฑ์

(ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทศนียะ คืออาบัติที่พึงแสดงคืน มี ๔ สิกขาบท)

สิกขาบทที่ ๑ ห้ามรับของเคี้ยวของฉันจากมือนางภิกษุณีมาฉัน

นางภิกษุณีรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาต ได้แล้ว ขากลับเห็นภิกษุรูปหนึ่ง จึงบอกถวายอาหารที่ได้มา ภิกษุนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารเพราะหมดเวลาที่จะเข้าไปบิณฑบาตอีกแล้ว รุ่งขึ้นนางไปบิณฑบาตได้พบภิกษุรูปหนึ่งอีก ก็บอกถวาย ภิกษุรูปนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารอีก ในวันที่ ๔ ก็เป็นเช่นนี้ จนเวลาหสิกรถเศรษฐี นางถึงกับหมดแรงล้มลง เศรษฐีขอขมาทราบความก็ติเตียนภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่ละแวกบ้านรับของเคี้ยวของฉันจากมือ^๑ ของภิกษุณีมาเคี้ยวหรือฉัน ต้องอาบัติปาฏิเทศนียะ

สิกขาบทที่ ๒ ให้ไล่นางภิกษุณีที่มายุ่งให้เขาถวายอาหาร

ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล นางภิกษุณีพวก ๖ ซึ่งชอบพอกับภิกษุพวก ๖ ได้ยืนอยู่ด้วย บอกกับเขาว่า จงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุพวก ๖ ฉันได้ตามต้องการ แต่ภิกษุอื่น ๆ ฉันอย่างไม่สะดวกใจ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล ถ้านางภิกษุณีผู้คุ่นเคยมายืนอยู่ในที่นั้น บอกกับเขาว่า จงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุทั้งหลายพึงไล่นางภิกษุณีนั้นไป จนกว่าภิกษุทั้งหลายจะฉันเสร็จ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่งมิได้ไล่นางภิกษุณีนั้น ต้องอาบัติปาฏิเทศนียะ

สิกขาบทที่ ๓ ห้ามรับอาหารในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะ

ในสมัยนั้นสกุลบางสกุลเลื่อมใสทั้งฝ่ายสามีและภริยา เป็นสกุลเจริญด้วยศรัทธา แต่เลื่อมทรัพย์ (เป็นสกุลพระอริยบุคคล) บุคคลเหล่านี้ย่อมสละของเคี้ยวของกินที่เกิดขึ้น

^๑ หมายถึง รับของถวายจากภิกษุณี - ม.พ.ป.

ทั้งหมดแก่ภิกษุทั้งหลาย บางครั้งตัวเองถึงอด คนทั้งหลายพากันติเตียนพวกภิกษุว่ารับไม่รู้จักประมาณ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดประกาศสมมติสกุลนี้ว่าเป็นสกุลของพระเสขะ แล้วทรงบัญญัติห้ามเข้าไปรับของเคี้ยวของฉันในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสขะ ด้วยมือของตนมาเคี้ยวแลฉัน ทรงปรับอาบัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตว่า ถ้าเขานิมนต์ไว้ก่อนหรือเป็นไข้ เข้าไปรับอาหารมาฉันได้

สิกขาบทที่ ๔ ห้ามรับอาหารที่เขาไม่ได้จัดไว้ก่อนเมื่ออยู่ป่า

เจ้าศากยะที่เป็นหญิงนำอาหารไปเพื่อรับประทานในเสนาสนะป่า ถูกพวกทาสซิงของและข่มขืน เจ้าศากยะที่เป็นชายออกจับพวกนั้นได้ ติเตียนภิกษุทั้งหลายว่าไม่บอกเรื่องโจรอาศัยอยู่ในวัด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเปลี่ยวน่ากลัว รับของเคี้ยวของฉัน ซึ่งเขามิได้จัดไว้ก่อนด้วยมือของตน ภายในอารามมาฉันต้องอาบัติปาฏิเทสนียะ ภายหลังทรงผ่อนผันให้แก่ภิกษุไข้

๔. เสดียกัณฑ์

(ว่าด้วยวัตรและจรรยา มารยาทที่ภิกษุจะต้องศึกษา)

ต้นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบททุกข้อทั้งเจ็ดสิบห้าข้อในเสดียกัณฑ์นี้ เนื่องมาแต่ภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุพวก ๖) ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น ในตัวสิกขาบทมิได้ปรับอาบัติไว้เพียงแต่กล่าวว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในคำอธิบายท้ายสิกขาบทระบุว่ ถ้าทำเข้าต้องอาบัติทุกกฎ (ซึ่งแปลว่าทำชั่ว) พร้อมทั้งแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติไว้ด้วย ในที่นี้จะรวบรวมกล่าวเฉพาะตัวสิกขาบท ส่วนวัตรอุปประสงค์ที่บัญญัติสิกขาบทนั้น ตลอดจนคำอธิบายท้ายสิกขาบท ข้อใดควรกล่าวไว้ก็จะกล่าวไว้ในวงเล็บหนึ่ง เมื่อจัดหมวดหมู่ใหญ่ ๆ ไว้แล้ว ยังจัดวรรคไว้คาบเกี่ยวระหว่างหมวดหมู่ใหญ่ ๆ อีกด้วย ในที่นี้จึงเลือกแสดงไว้แต่หมวดหมู่เพื่อกันความพินเผือ การจัดวรรคอาจสะดวกในการสวดก็ได้ แต่ในปัจจุบันการสวดปาฏิโมกข์ของพระมิได้ระบุนวรรคไว้ด้วย คงออกชื่อแต่หมวดหมู่ใหญ่ ๆ

(๑) สารูป (หมวดว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ) มี ๒๖ สิกขาบท

สิกขาบทที่ ๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งให้เป็นปริมณฑล

(เบื้องล่างปิดเข้า เบื้องบนปิดสะดือ ไม่ห้อยไปข้างหน้าข้างหลัง)

- สิกขาบทที่ ๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มให้เป็นปริมณฑล
(ให้ชายผ้าเสมอกัน ไม่ห้อยไปข้างหน้าข้างหลัง)
- สิกขาบทที่ ๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายด้วยดี ไปในบ้าน
(คือไม่เปิดกาย)
- สิกขาบทที่ ๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายด้วยดี นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมด้วยดี ไปในบ้าน
(คือไม่คะนองมือคะนองเท้า)
- สิกขาบทที่ ๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมด้วยดี นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๗ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาหอดลง ไปในบ้าน
(คือไม่มองไปทางโน้นทางนี้ เหมือนจะค้นหาอะไร)
- สิกขาบทที่ ๘ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาหอดลง นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๙ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวิกผ้า ไปในบ้าน
(คือไม่ยกผ้าขึ้นด้านเดียวหรือ ๒ ด้าน)
- สิกขาบทที่ ๑๐ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวิกผ้า นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หวัเราะดั่ง ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หวัเราะดั่ง นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พุดเสียงดั่ง ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พุดเสียงดั่ง นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงกาย ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงกาย นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๗ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขน ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๘ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขน นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๑๙ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่สั่นศีรษะ ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๐ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่สั่นศีรษะ นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกาย ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกาย นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะ ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาผ้าคลุมศีรษะ นั่งในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระหย่งเท้า ไปในบ้าน
- สิกขาบทที่ ๒๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งรัดเข่า ในบ้าน

(๒) โภชนปฏิสังยุต (หมวดว่าด้วยการฉันอาหาร) มี ๓๐ ลิกขาบท

- ลิกขาบทที่ ๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเคารพ
- ลิกขาบทที่ ๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักแลดูแต่ในบาตร รับบิณฑบาต
- ลิกขาบทที่ ๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอสมควรส่วนกับแกง (ไม่รับแกงมากเกินไป)
- ลิกขาบทที่ ๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอสมควรเสมอขอบปากบาตร
- ลิกขาบทที่ ๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตโดยเคารพ
- ลิกขาบทที่ ๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักแลดูแต่ในบาตร ฉันบิณฑบาต
- ลิกขาบทที่ ๗ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาต ไปตามลำดับ (ไม่ชู้ดให้แหง)
- ลิกขาบทที่ ๘ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตพอสมควรส่วนกับแกง (ไม่ฉันแกงมากเกินไป)
- ลิกขาบทที่ ๙ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาต ไม่ขยุ้มแต่ยอดลงไป
- ลิกขาบทที่ ๑๐ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาข้าวสุกปิดแกงและกับด้วยห้วงจะได้มาก
- ลิกขาบทที่ ๑๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เจ็บไข้ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์ แก่ตนมาฉัน
- ลิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่มองดูบาตรของผู้อื่นด้วยคิดจะยกโทษ^๑
- ลิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่เกินไป
- ลิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม
- ลิกขาบทที่ ๑๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่อ้าปากในเมื่อคำข้าวยังไม่มาถึง
- ลิกขาบทที่ ๑๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือทั้งมือใส่ปากในขณะที่ฉัน
- ลิกขาบทที่ ๑๗ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่พูดทั้งที่ปากยังมีคำข้าว
- ลิกขาบทที่ ๑๘ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันโยนคำข้าวเข้าปาก
- ลิกขาบทที่ ๑๙ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัดคำข้าว^๒
- ลิกขาบทที่ ๒๐ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุงแก้มให้ตู่ย
- ลิกขาบทที่ ๒๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันพลางสะบัดมือพลาง
- ลิกขาบทที่ ๒๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันโปรยเมล็ดข้าว^๓

^๑ ยกโทษ หมายถึง กล่าวโทษ หรือติเตียน - ม.พ.ป.

^๒ กัดคำข้าว หมายถึง เคี้ยวให้เกิดเสียงกัด - ม.พ.ป.

^๓ โปรย หมายถึง ทำให้ตกลงมาเป็นเม็ด ๆ หรือกระจายทั่วไป - ม.พ.ป.

- สิกขาบทที่ ๒๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิ้น
 สิกขาบทที่ ๒๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันดั่งจับ ๆ
 สิกขาบทที่ ๒๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันดั่งชูต ๆ
 สิกขาบทที่ ๒๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเลียมือ
 สิกขาบทที่ ๒๗ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเลียบาตร^๑
 สิกขาบทที่ ๒๘ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเลียริมฝีปาก
 สิกขาบทที่ ๒๙ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือเปื้อนจับภาชนะน้ำ
 สิกขาบทที่ ๓๐ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอาน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวหลงในบ้าน

(๓) วัมมเทสนาปฏิสังยุต (หมวดว่าด้วยการแสดงธรรม) มี ๑๖ สิกขาบท

- สิกขาบทที่ ๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่มีร่มในมือ
 สิกขาบทที่ ๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่มีไม้พลอง
 ในมือ
 สิกขาบทที่ ๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่มีศัสตรา
 (ของมีคม) ในมือ
 สิกขาบทที่ ๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่มีอาวุธ
 (ของชุดไปหรือยิงไปได้) ในมือ
 สิกขาบทที่ ๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่สวมเชียงเท้า
 (รองเท้าไม้)
 สิกขาบทที่ ๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่สวมรองเท้า
 สิกขาบทที่ ๗ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่ไปในยาน
 สิกขาบทที่ ๘ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่อยู่บนที่นอน
 สิกขาบทที่ ๙ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่นั่งรัดเข่า
 สิกขาบทที่ ๑๐ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่พกศิระษะ
 สิกขาบทที่ ๑๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่คลุมศิระษะ
 สิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็น
 ใช้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ (ผ้าหรือเครื่องปูนั่ง)

^๑ บาตรสมัยนั้นไม่เล็กมากอย่างปัจจุบัน แม้อาสนะใสของคล้ายชาม ก็เรียกว่าบาตร จึงใช้ได้

- สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่บนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่
เป็นใช้ที่นั่งบนอาสนะสูง
- สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรายืนอยู่ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่
เป็นใช้ที่นั่งอยู่
- สิกขาบทที่ ๑๕ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่
เป็นใช้
ที่เดินไปข้างหน้า
- สิกขาบทที่ ๑๖ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่
เป็นใช้
ที่ไปไหนทาง

(๔) ปกิณณกะ (หมวดเบ็ดเตล็ด) มี ๓ สิกขาบท

- สิกขาบทที่ ๑ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นใช้ จักไม่ยื่นถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ
- สิกขาบทที่ ๒ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นใช้ จักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ
หรือบ้วน
น้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้)
- สิกขาบทที่ ๓ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่เป็นใช้ จักไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ
หรือบ้วน
น้ำลายลงในน้ำ

๕. ธรรมสำหรับบรรชัฏบัตินิกรณ ๗ อย่าง

๑ สัมมุขาวินัย	การระงับอธิกรณในที่พร้อมหน้า (บุคคล วัตถุ ธรรม)
๒ สติวินัย	การระงับอธิกรณด้วยยกให้ว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติ
๓ อมูฬหวินัย	การระงับอธิกรณด้วยยกประโยชน์ให้ในขณะที่เป็นบ้า
๔ ปฎิณญาตกรณะ	การระงับอธิกรณด้วยถือตามคำรับของจำเลย
๕ เยภยยลิกา	การระงับอธิกรณด้วยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ
๖ ตัสสปาปิยลิกา	การระงับอธิกรณด้วยการลงโทษแก่ผู้ผิด
๗ ตินวัตถารกะ	การระงับอธิกรณด้วยให้ประนีประนอมหรือเลิกแล้วกันไป

จบความย่อแห่งพระไตรปิฎก เล่ม ๒